

Öz

Çağdaş İran edebiyatının önemli kadın şairleri arasında yer alan Sîmîn Behbehânî (ö. 2014) İran'da modern şiirin kurucularından biri olarak kabul edilmiştir. Aktivist bir şair olan Behbehânî, iki kez Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmiştir. Şiirlerinde toplumsal meselelere, kadınların karşılaştığı sorunlara, halkın yaşadığı sıkıntılara, toplum tarafından yaratılan baskılara değindiği görülmektedir. Bu bağlamda İran toplumuna bir ayna tuttuğunu söylemek mümkündür. Klasik nazım türlerinden gazeli sıkça kullanmıştır ve bu türde başarılı olduğunu kanıtlamıştır. He ne kadar klasik nazım türünde şiir söylemiş olsa da kaleme aldığı konular, kendi toplumundan ve zamanından izler taşımaktadır. Şiirlerinde folklorik ve efsanevî unsurlardan da faydalandığı göze çarpmaktadır. Kadim efsaneleri, masalları, atasözü ve eski inanışları hatta çocuk oyunlarını dahi şiirlerinde kullandığı görülmektedir. Bu anlamda geçmiş ile modern toplumu usta bir şekilde harmanladığı ve klasik edebiyata hâkim bir birikime sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Behbehânî bu birikimini, modern zaman ve toplumla yoğurarak kendi şiirini kurgulamıştır.

Efsaneler, eski metinlerde geçen öyküler, halk inanışları, hurafeler Sîmîn Behbehânî'nin şiirinde belirgin bir yere sahiptir. Bu anlamda, çalışmada kısaca Sîmîn Behbehânî'nin hayatına değindikten sonra şiirlerinde göze çarpan efsanevî unsurlar ele alınacaktır. Bu unsurların eski kaynaklarda nasıl geçtiği ve Behbehânî'nin ise bu unsurları nasıl kullandığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sîmîn Behbehânî, Çağdaş İran şiiri, kültürel unsurlar, halk inanışları, efsaneler

Legendary Elements in Simin Behbehani's Poems

Abstract

Simin Behbahani (d. 2014), one of the important female poets of contemporary Iranian literature, is considered one of the founders of modern poetry in Iran. Behbahani, an activist poet, has been nominated for the Nobel Prize in Literature twice. In her poems, it is seen that she touches on social issues, the problems faced by women, the troubles of the people, and the

* Araştırma makalesi/Research article, DOI 10.32330/nusha.1182300

** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı ABD, e-posta: fatmakopuzz@gmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7162-2355>

Makale Gönderim Tarihi: 30.09.2022

Makale Kabul Tarihi : 21.12.2022

NÜSHA, 2022; (55): 141-154

pressures created by the society. It is possible to say that she holds a mirror to Iranian society. She frequently used the gazelle, one of the classical verse types, and proved to be successful in this genre. Although she used a classical verse type, the subjects she wrote carry traces of her own society and time. It is noteworthy that she also made use of folkloric elements in her poems. It is seen that she uses ancient legends, tales, proverbs and old beliefs, even children's games, in her poems. In this sense, it is revealed that she masterfully blends the past and modern society and has a background in classical literature. Behbahani constructs her own poetry by mixing this accumulation with modern time and society.

Legends, stories in old texts, folk beliefs and superstitions have a prominent place in Simin Behbahani's poetry. In this sense, after briefly mentioning the life of Simin Behbahani, the cultural-folkloric elements that stand out in her poems will be discussed. It will be focused on how these elements are explained in legends and how Behbahani uses them.

Keywords: Simin Behbahani, contemporary Iranian poetry, cultural elements, folk beliefs, legends.

Structured Abstract

Literary works are one of the most important elements that introduce the societies in which they exist to a remarkable degree, hold a mirror to the society, and carry various cultural traces of the people. Poets and writers carry their nurtured language, culture, history, geography, civilization accumulation, legends and traditions beyond time and space through the literary works they reveal. In this sense, literary works show us what both the author and the society think, how they live, and what kind of symbols and symbols they use. For this reason, it is possible to evaluate the works that include cultural elements, mythical elements of the society, folk beliefs and sayings as cultural transmitters.

As in world literature, there are poets and writers who include cultural elements in their works in Iranian literature. Benefiting from or being inspired by ancient texts, both in form and in content, should not be considered as the fault of that poet or writer, but as an effort to blend the past and the present. Of course, it is expected that the poet or the author should include herself in the text with her interpretation or establish a relationship with a current issue, not to write it as it used to be. However, sometimes the tendency to say the old thing again can be considered as a mere individual preference or taste.

Simin Behbahani, whose poems we have discussed as the subject of analysis, is one of the contemporary poets of Iranian literature. Simin Khalili, known as Simin Behbahani, was born in Tehran in 1306/1927. His father, Abbas Khalili, is a journalist and writer, and his mother, Fahr Adil Hilatberi, is an

educated woman who can speak French, English and Arabic. She is a versatile woman with an extensive knowledge of literature, Persian classical texts and philosophical procedure and criticism; she also has knowledge and opinion in painting and music. On this occasion, Simin Behbehani became interested in writing, especially with the influence of her mother. As a matter of fact, her mother, Fahr Adil Hilatberi, is one of the opposition women poets of the Qajar period, and her poems include freedom, women's rights, and a stance against male-dominated thought. Simin Behbehani entered the Faculty of Law in 1958 and was accepted to the Faculty of Letters at the same time. The reason for not leaving the Faculty of Letters is the passion for writing and poetry that started from an early age. Behbehani, who has an interest and love for poetry and literature since her childhood, has written dozens of poems by transforming this interest into action and has taken her place among the important female poets of contemporary Iranian literature.

Especially after the constitutionalist movements (1096-1911), poetry in Iran got out of the palace and mingled with the people. Iranian people have become the addressee of poetry in the street, in the field, in the market, in the factory, and have shown more interest in reading poetry. Iranian people have become the addressee of poetry in the street, in the field, in the market, in the factory, and have shown more interest in reading poetry. The poet built her language on grammatical rules. She developed a unique modern method by using different meanings of words. In this process of change, Simin Behbehani also has a special place. She wrote poems with the themes of freedom and love, without breaking with tradition, with roots tied to the past, but with branches extending to the future, interpreting the present, addressing social problems, criticizing the inequality between men and women, resisting the male-dominated structure. The poet built her language on grammatical rules. She developed a unique modern method by using different meanings of words. Instead of changing the dress of the word, she tried to give a new spirit and meaning to the word. Of course, it cannot be expected that a poet who is so involved in the society and does not break away from social life, who observes very well, is unaware of the cultural elements that have been transferred from one language to another, sometimes verbally and sometimes in writing. The fact that it is fed from traditional literature, in particular, evokes the idea that we will encounter ancient literary elements in the poet's poems. As a matter of fact, in Simin Behbehani's poetry, there are elements that overlap with tradition in terms of form and content and remind the traditional.

Language, which is considered as a living being, is one of the most important communication tools between people. Language, which is the most important way of expressing the common feelings and thoughts among the

individuals who make up a nation, is like a river stretching from the most primitive times to the present and from the present to the future.

Giriş

Edebiyat eserleri, varlık buldukları toplumları dikkate değer bir dereceye kadar bizlere tanıtan, topluma ayna tutan, halka dair çeşitli kültürel izler taşıyan en önemli unsurlardandır. Şairler ve yazarlar beslendikleri dili, kültürü, tarihi, coğrafyayı, medeniyet birikimlerini, efsane ve geleneklerini ortaya çıkardıkları edebi eserler aracılığıyla zaman ve mekânın ötesine taşırlar. Bu anlamda edebi eserler hem yazarın hem de toplumun ne düşündüğünü, nasıl yaşadığını, ne tür simge ve semboller kullandığını bize gösterir. Bu nedenle kültürel unsurların, topluma ait efsanevi öğelerin, halk inancı ve deyişlerinin yer aldığı eserleri birer kültür aktarıcısı olarak değerlendirmek mümkündür.

Dünya edebiyatlarında olduğu gibi İran edebiyatında da eserlerinde kültür unsurlarına yer veren şair ve yazarlar bulunmaktadır. Şekil olarak da içerik olarak da kadim metinlerden faydalanmak veya ilham almak o şair veya yazarın kusuru olarak değil, geçmiş ile günümüzü harmanlama çabası olarak değerlendirilmelidir. Elbette burada eskinin olduğu şekliyle kaleme alınması değil, şairin veya yazarın yorumuyla kendisini metne dahil etmesi ya da güncel bir mesele ile ilgi kurması beklenir. Ancak bunun yanında eski olanı yeniden söyleme eğilimi bazen sadece bireysel tercih veya beğeni olarak bile değerlendirilebilir.

Sîmîn Behbehânî

İnceleme konusu olarak şiirlerini ele aldığımız Sîmîn Behbehânî, İran edebiyatı çağdaş dönem şairlerindedir. Sîmîn Behbehânî olarak bilinen Sîmîn Hâlilî, 1306/1927 senesinde Tahran'da doğmuştur. Babası Abbas Halilî gazeteci ve yazardır, annesi Fahr Adil Hilatberî ise Fransızca bilen, İngilizce ve Arapça konuşabilen eğitilmiş bir kadındır. Geniş bir edebiyat bilgisine sahip, Farsça klasik metinler ve felsefi usul ve eleştiri hakkında bilgi sahibi olan çok yönlü bir kadındır; aynı zamanda resim ve müzikte de bilgi ve görüş sahibidir. Bu nedenle Sîmîn, entelektüel bir çevrede, edebiyat ve yazın dünyasına aşına olarak büyümüştür (Şerîfî, 1391 hş., 13). Bu vesile ile Sîmîn Behbehânî özellikle annesinin de etkisiyle yazmaya ilgi duymuştur. Nitekim annesi Fahr Adil Hilatberî Kaçar dönemi muhalif kadın şairlerindedir ve şiirlerinde özgürlük, kadın hakları, erkek egemen düşünceye karşı duruş bulunmaktadır (Şerîfî, 1391 hş., 13). Bu anlamda Sîmîn Behbehânî'nin annesinin görüş ve düşüncelerinden beslendiğini, bilgi ve şiir bağlamında annesinden etkilendiğini söylemek mümkündür.

Sîmîn Behbehânî, 1958 yılında Hukuk Fakültesine girmiş, aynı zamanda Edebiyat Fakültesine de kabul edilmiştir. Aynı zamanda Edebiyat Fakültesi'ne

de devam etme nedeni, küçük yaşlardan itibaren başlayan yazma tutkusu ve şairlik sevdasıdır (Ebû Mahbûb, 1382 hş, 35, 36; Güzel, 2013, 11).

Çocukluğundan itibaren şiir ve edebiyata karşı bir ilgi ve sevgisi olan Behbehânî, bu ilgisini eyleme dönüştürerek onlarca şiir yazmış ve çağdaş İran edebiyatının önemli kadın şairleri arasında yerini almıştır. Sîmîn Behbehânî 19 Ağustos 2014 yılında Tahran’da vefat etmiştir.

Şairin, ilki 1330/1951 yılında ve sonuncusu 1385/2006 yılında yayımlanmış on sekiz adet şiir kitabı bulunmaktadır. Ayrıca iki adet anı ve bir adet hikâye kitabı da mevcuttur. Behbehânî’nin bir adet de Fransızca’dan yaptığı çeviri kitabı mevcuttur (Ebû Mahbûb, 1382 hş., 446).

Sîmîn Behbehânî’nin üslubu

Özellikle meşrutiyet hareketlerinden (1096-1911) sonra İran’da şiir, saray çevresinden çıkıp halkın arasına karışmıştır. İran halkı sokakta, tarlada, çarşıda pazarda, fabrikada şiirin muhatabı haline gelmiş ve şiir okumaya daha fazla ilgi göstermiştir. Şiir; şahları, sultanları övmek için kullanılan bir araç olmaktan çıkmış; topluma ayna tutan, halkın sorunlarına işaret eden, kültürel ve siyasal meselelere değinen bir alan haline gelmiştir (Emâmî, 1390 hş., 11). Bu anlamda meşrutiyetin edebiyat, kültür, toplum, sanat gibi birçok alanda dönüm noktası olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bu dönüşüm her dönem kendisine yenilikler ekleyerek, yeni şair ve yazarların kendi yorumları ve dünya görüşleri, dünya edebiyatlarıyla tanışmaları sonucunda edindikleri yeni usuller ile birlikte günümüze kadar gelmiştir. Bu bağlamda her yeni şair, edebiyat dünyasına şekil ve içerik açısından katkılar sağlamıştır.

Bu değişim sürecinde Sîmîn Behbehânî de kendine özel bir yere sahiptir. Gelenekten kopmadan, kökleri geçmişe bağlı ancak dalları geleceğe uzanan, günümüze yorumlayan, toplumsal sorunlara değinen, kadın erkek eşitsizliğini eleştiren, erkek egemen yapıya karşı direnç gösteren, özgürlük ve aşk temalı şiirler kaleme almıştır. Zaman zaman şekilde olduğu gibi içerikte de geleneksel usullerin izlerini taşıyan şiirler yazmıştır.

Sîmîn, her ne kadar klasik Fars şiirinin geleneksel formlarında şiir yazmış olsa da güncel mazmunları gazelinin sadeliği ve ahengi ile günümüze kadar taşımıştır. Şairin dili ve şiirinin formu, şiirlerinde kullandığı kelimeler ve terkipler, beyitlerdeki konu birliği ve uyumu, çeşitli benzetme sanatları ve yeni kelimeler bu şiir türünde müthiş bir evrime neden olmuştur (Şerîfî, 1391 hş., 16).

Şair, dilini dilbilgisi kuralları üzerine bina etmiştir. Kelimelerin farklı anlamlarını kullanarak kendine özgü bir modern yöntem geliştirmiştir. Kelimenin elbisesini değiştirmek yerine kelimeye yeni bir ruh ve anlam

kazandırmaya çalışmıştır. Bu vesileyle şiirin yüzeysel alanında hareket etmiş, kelimelerle ve onların kullanım alanlarıyla oyun oynamış, onların derinliğine inerek kelimelere yeni anlamlar yüklemiş ve şiirini durağanlıktan ve rehavetten kurtarmıştır. Bu tür terkip ve yeni oluşumlar Bîdîl, Sâib-i Tebrîzî ve Kelîm-i Kâşânî gibi klasik dönem şairlerinin şiirlerinde duraksamaya ve belirsizliğe neden olmuşken Sîmîn'in şiirlerinde anlam karmaşasına ve bir tuhaflığa neden olmamıştır (Şerîfî, 1391 hş., 21). Bu bağlamda şairin, bir yandan klasikten beslendiğini bir yandan da ayrı düştüğü yönlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim gelenek ile arasında hem yaşadığı dönem ve koşullar hem de toplumsal olaylar nedeni ile bir fark oluşturmuştur. Hatta belki de klasikteki söz konusu anlam karmaşasını gözlemleyerek şiirini bu belirsizlikten kurtarmak için çabalamıştır.

Çağdaş gazel alanında en etkili şairlerden olan Behbehânî, şiir yazmaya başladığında romantik ve lirik mazmunları tercih etmiştir ancak zamanla yeni dönem şairlerinin de etkisiyle toplumsal içerikli yeni tahayyüller geliştirmiştir. Şiirini, bütünüyle geleneğin etkisi altında bırakmayıp ona zamanıyla uyumlu bir ruh ve mana katmıştır (Rûzbeh, 1389 hş., 296, 297).

Şair, eski ve yeni terkipleri birbirinin ahengini bozmayacak şekilde bir araya getiren; zaman geçtikçe kendi duygularından ve yalnızlık sıkıntılarından ziyade başka insanların mutluluklarını ve dertlerini şiirlerine taşıyan bir yol izlemiştir (Şafî'i, 1384 hş.,470).

Sîmîn, dilinin sadeliği, şiiri halkın diline yaklaştırması ve düzyazıyı şiir formuna dönüştürmesi nedeni ile kendi şiir dilini, şiirini koruyarak sadeleştirmiştir. Şairliğinin ilk zamanlarından itibaren geleneksel şairlerin hayal gücünden istifade etmiş ve bu durum sürüp gitmiştir ancak klasik şiirde kullanılan bu teşbih ve geleneksel ifadeleri kendine has bir maharetle, kendi duygu ve düşüncelerinin hizmetine sunmuştur (Şerîfî, 1391 hş., 39). Yani klasikten beslediği her şeyi kendi algı ve duygu süzgecinden geçirerek kendine göre dönüştürerek şiirlerine dahil etmiştir.

Sîmîn'in şiiri, vezinden, kafiyeden, çeşitli sanatlardan saflaştırma yoluyla şiiri eksiltmek veya şiire külfet yükleyecek, sanatlara boğulmuş, birçok öge eklenmiş bir şiir değildir (Muvahhid, 1391 hş., 278).

Yukarıda bahsedilenlerden anlaşıldığı üzere Sîmîn, geleneksel şiiri kendi duygu ve düşünceleriyle, kendi fikir dünyası ve yazma becerisiyle harmanlayan bir şairdir. Onun şiirinde klasik görünümlü günümüz hayatı ve sorunları vardır; aşk, nefret, neşe, öfke, özlem gibi insana dair bütün duygular ve insanın bizzat kendisi yer almaktadır.

Toplumun bütün sınıfsal tabakalarından insanların, hayatların ve olayların görülebildiği; sadece belirli bir noktaya odaklanmayan bir şiire sahiptir. Öyle ki onun şiiri insan ve insana dair her şey ile iç içedir.

Behbehânî'nin şiirlerinde efsanelere dayalı kültürel unsurlar

Toplumun bu kadar içinde olup sosyal yaşamdan kopmayan, çok iyi gözlem yapan bir şairin bazen sözlü bazen yazılı olarak dilden dile, asırdan asra taşınan kültür öğelerinden habersiz olması elbette beklenemez. Bilhassa köken itibarıyla geleneksel edebiyattan beslenmesi, şairin şiirlerinde kadim edebî unsurlar ile karşılaşacağımız fikrini uyandırır. Nitekim Sîmîn Behbehânî'nin şiirinde de şekil ve muhteva açısından gelenek ile örtüşen, geleneksel olanı hatırlatan öğeler mevcuttur. Bu çalışmada ise şekil, vezin ve kafiyeden ziyade kadim kültüre ait halk deyişleri, efsaneler ve öğeler üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Behbehânî'nin şiirlerinde geçen hikâyeler veya halk deyişleri, halk arasında revaç bulan ve belli başlı edebî eserlerin bir parçası olarak değerlendirilen efsanelerden alınmış unsurlardır. Bu tür halk hikâyeleri diğer tüm edebiyatlarda olduğu gibi araştırmacıların kıymetli çalışmaları ile ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu hikâyeler üst tabakadan ayrılan halkın istek ve arzularına, sıkıntılarına, düşünce ve inanışlarına işaret etmektedirler. Sîmîn'in şiirlerindeki bu tür hikâyeler bir araştırma alanı oluşturur ve okuyucuya çocukluk zamanlarında işittiği efsaneleri, masalları hatırlatır ve yaşadığı duyguları hissettirir (Ebû Mahbûb, 1387 hş., 286). Özetle Behbehânî, şiirlerinde İran halkının duygu ve hislerinin ortak paydası olan noktalara, yani halk öykülerine, efsanelere işaret eder. Kadim kültüre dair sahip olduğu birikimi şiirlerinde de kullanmaktadır.

Behbehânî'nin şiirlerinde göze çarpan halk kültürüne ait efsane ve deyişler aşağıda değerlendirilmiştir. Efsanevî bir halk hikâyesi ögesi olarak kullanılan “چل کلید” bir büyü, sihir, tılsım göstergesi olan kırk kilittir. Bu ifade eski bir halk hikâyesine işaret etmektedir ve mitolojik bir kavram olarak da değerlendirilmektedir. Şair söz konusu ögeyi aşağıdaki şekilde kullanmıştır:

چو از در آمدی، رنگ از رخم رفت

نه تنها رنگ رخ، بل رنگ هر هفت

به جام چل کلید گل زدم آب

گشایش‌ها به کارم خواهد آمد

Sen kapıdan girince yüzümün rengi kaçtı

Sadece yüzümün rengi mi! Yedi şeyin rengi kaçtı

Kırk kilitli kadehe su serptim

İşlerim yoluna girecek artık! (Behbehânî, 1381 hş., 286)

Hikâyedeki olay genel çerçevede şu şekildedir: İran'ın halk hikayelerinde yedi çocuğu olan bir padişah vardır. Bu padişahın yedinci çocuğu bir ceylanın peşine düşer ve bir tepeye ulaşır. Orada yaşlı bir adam görür ve geceyi adamın evinde geçirir. Adamın evinde duvarda güzel bir kız resmi görür. Yaşlı adama o kızın adını sanımı sorar. Yaşlı adam da o kıza ulaşabilmesi için bir bahçeye gitmesini, o bahçeye gidebilmesi için ise yedi devi öldürmesi gerektiğini söyler. Gittiği yerde boynunda kırk kilit bulunan bir kedinin olduğunu, o kediyi de öldürüp tek tek kırk odanın kapısını açması gerektiğini, işte o güzel kızın kırkinci odada olduğunu söyler. Genç delikanlı bütün söyleneni yapar, zorlu bir macera atlatır ve sonunda güzel kıza kavuşur (Derişiyân ve Handân, c.3, 1380 hş., 357). Bu vesile ile şair, yukarıdaki şiirinde kullandığı efsanevi ibareye göre bir müşkülünün çözüleceğine, bir problemin üstesinden geleceğine ve işlerinin yoluna gireceğine işaret eder.

Bir başka ve yaygın olarak bilinen hikâyeye ise “دختر نارنج و ترنج” yani “turunç kız” masalıdır. Öykü ve masallarda sıkça kullanılan bu efsane portakalın içinden ortaya çıkan peri gibi güzel yüzlü bir kızın öyküsüdür. Sîmîn Behbehânî de bu efsanevi hikâyeye işaret eden ibareyi bir şiirinde kullanmıştır.

در خانه نشستیم با روی پری وار

همسایهٔ ابلیس، دیوار به دیوار

این خانه درش نیست، راه گذرش نیست

ما را ترنجی بستند پری وار

Peri yüzlü ile oturduk evde

İblisin komşusu duvarın üzerinde

Bu evin kapısı yok, uğrayanı yok

Bizi turunç kıza bağladılar, peri gibi güzele (Behbehânî, 1381 hş., 521)

Yukarıdaki şiirde geçen hikâyeye de İran'ın ünlü halk öyküleri arasında yer almaktadır. Öykü kısaca şu şekildedir: Çocuğu olmayan bir padişah vardır. Padişah bir erkek çocuğu olması halinde her yıl bir havuz dolusu bal ve yağ ihtiyacı olan fakir fukaraya dağıtacağına dair yemin eder. Allah ona bir erkek evlat verir. Padişah da sözünde durarak her yıl sarayın havuzunu bal ve yağ ile doldurarak fakirlere dağıtır. İnsanlar gelip kaplarını bal ve yağ ile doldurur. Yirmi yıl boyunca bu böyle devam eder. Yirminci yılda yaşlı bir kadın gelir ve padişahın oğluna “ben bal ve yağ istiyorum” der. Padişahın oğlu ise bal ve yağın bittiğini söyler. Bunun üzerine yaşlı kadın “Öyle mi? O halde turunç kıza müptela olasin!” der. Padişahın oğlu bunun üzerine hiç görmediği ve tanımadığı turunç kıza âşık olur ve her şeyden elini eteğini çekerek kendini odasına kapatır. Yanına kimi gönderirlerse “Ben turunç kıızı istiyorum” der. Bunun üzerine

padişah, yaşlı kadını bulur ve bu kızın kim olduğunu sorar. Yaşlı kadın, bu kızın periler şahının kızı olduğunu söyler. Bu kızın, bir turunç veya portakal halinde ağaçta asılı olduğunu ve ona ulaşmanın her yiğidin harcı olmadığını dile getirir. Kendisinin yedi dev kardeşi olduğunu, şehzadenin onları bulup sorması gerektiğini söyler. Padişahın oğlu yanına altın ve mücevher heybesini alıp yola düşer. Hem insan hem dev olan ihtiyar bir adama rastlar ve ona turunç kızın peşinde olduğunu söyler. Bunun üzerine ihtiyar adam ona bu işten vazgeçmesini, geri dönmelerini söyler. Şehzade, yaşlı adama biraz mücevher verir ve sen bana yolunu söyle der. İhtiyar adam onu, kendisi gibi dev olan kardeşine gönderir ve bu durum yedi dev boyunca devam eder. Yedinci dev, şehzadeyi portakal dolu bir ağacın olduğu bahçeye yönlendirir ancak bu ağacı da yedi dev koruyordur. Oraya varmadan önce yedi inek ve yedi öküz derisi hazırlamasını, devler bu derileri yiyip uyuduğunda ağaçtan üç portakal toplamasını söyler. Ancak portakalları elleriyle değil bir sopa yardımıyla toplamasını gerektiğini dile getirir. Şehzade, yedinci devin dediklerini yerine getirir, üç tane portakal toplar ve o esnada uyanan devlerden kaçmaya başlar. Birinci portakalın kabuğunu keser ve bir kız ortaya çıkar, kız su ve ekmek ister ancak yanında olmadığı için şehzade bunları veremez ve kız oracıkta can verir. İkinci portakalda da aynı şey yaşanır, bunun üzerine şehzade temkinli davranarak bir köye varıp ekmek bulur ve bir pınarın başına gider. Aynı şekilde portakalın kabuğunu soyar ve güneş gibi güzel bir kız ortaya çıkar. Kıza su ve ekmek verip oradan uzaklaşarak saraya giderler (Dervişiyân ve Handân, c.5, 1380 hş., 373, 374). Efsanenin içeriğinden şairin bu ibareyi çok belirgin bir hususa dair kullandığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Ancak şiirin genelinde efsanevî mazmunlar göze çarpmaktadır.

Bir diğer kültürel unsur ise “شیشه عمر” yani “ömür kadehi/küresi”dir. Behbehânî de bu ifadeye şiirinde yer vermiştir.

هر دیو شیشه عمرش در بطن ماهی سرخی
 ماهی شناور آبی که ش راه و رخنه نداری
 هر دختری سر دیو بنشانده بر سر زانو
 چو نا نکه کنده هیزم بر شمش نقره نشانی
 دیوان تشنه یغما زان دختران پریسا
 بردند از رخ و از لب برد و عقیق یمانی

Her devin hayat küresi kırmızı bir balığın karnındadır

Kaçacak yeri olmayan yüzen mavi bir balık

Her kız bir devin başında diz kırıp oturmaktadır

Gümüş bir külçenin üzerindeki odun kütüğü gibi

Peri gibi kızların yağmasına teşne devler

Yüzünden, dudağından ve Yemen akikinden aldılar. (Behbehânî, 1381 hş., 662)

Behbehânî'nin, yukarıdaki şiirde efsanevî bir mazmun olan "hayat küresi" ibaresini efsanenin akışına göre kullandığı açıkça görülmektedir.

Efsanede her devin veya cadının bir ömür küresi, hayat kadehi olduğuna inanılır. Ve bu küre bir yerde saklıdır. Çeşitli şekillerde ifade edilen efsane kısaca şöyledir: İran'ın efsanevi halk hikayelerinde her devin bir yerde saklı tuttuğu bir hayat küresi bulunmaktadır. Bu efsanelerin birinde bir şehzadenin, kanı suda güle veya mücevhere dönüşen bir eşi vardır. Bir dev, bu şehzadenin eşine âşık olur ve onu kaçıır. Şehzade karısının peşine düşer ve bir şekilde nerede olduğunu öğrenir ancak ilk önce devin hayat küresini bulması gerekir. Çünkü dev, kadını da aynı yere saklamıştır. Devin hayat küresi bir balığın karnındadır ve karısına kavuşması için bu balığı da bulmalıdır. Çeşitli maceralarla bu balığı bulup balığın karnını yarar ve bu şekilde karısını da kurtarmış olur (Dervişiyân ve Handân, c.8, 1380 hş., 695).

Behbehânî şiirlerinde yine kadim kültüre ait bir çocukluk şarkısına da yer vermiştir. Aşağıdaki deyiş İran edebiyatı eski çocuk şarkıları arasında yer alır, çocuk masalı olarak da ifade edilir. Hatta İran'da genellikle ilkokul ders kitaplarında çocuklar bu öykü ile tanışırlar ve halk tarafından şarkı veya ninni gibi söylenir.

گرم و چابک دویدی تا به کوهی رسیدی

آب و نانت ندادند آن دو خاتون که دیدی

Hızlıca koşup durdun, sonunda bir dağa kavuştun

Sana ekmek, su vermedi o gördüğün iki hatun (Behbehânî, 1381 hş., 841)

Bu kadim söyleyişin aslı şu şekildedir:

دویدم و دویدم

سر کوهی رسیدم

دو تا خاتونی دیدم

یکیش به من آب داد

یکیش به من نون داد...

Koştum da koştum

Dağ başına kavuştum

*İki tane hatun gördüm**Biri bana su verdi**Diğeri bana ekmek verdi...* (Ebû Mahbûb, 1387 hş., 291)

Sîmîn'in şiirinde yalancı çoban hikâyesine de yer verdiği görülmektedir. Çok eski halk öykülerinden olan yalancı çoban hikâyesinin ilk görüldüğü edebiyatın Yunan Ezop masalları olduğu ifade edilir (Ebû Mahbûb, 1387 hş., 292). Ancak birçok millet kendi edebiyatlarında bu öyküye yer vermiştir.

من آن شبانم که گر شبی فغان بر آرم که آی گرگ

به روز دشمن یقین کند که گرگ را دوش خورده ام

Ben işte o, eyvah kurt diye bağırان çobanım bir gece

Düşman, kurdu yediğimi zanneder gündüz vakti gelince (Behbehânî, 1381 hş., 1096)

Behbehânî de tıpkı klasik yalancı çoban hikâyesi çerçevesinde şiirini kurgular ve gece vakti eyvah kurt diye bağırان ancak gün ağardığında ortada bir kurdun olmadığı ortaya çıkan yalancı çobana işaret eder.

Çok bilinen eski halk hikâyelerinden birisi de bir tür baykuş olan hak hak kuşunun öyküsüdür. Hak hak kuşu geceleyin ağaçların dallarına konar ve gırtlığından üç damla kan damlayıncaya kadar hak hak diye bağırır. Kadın erkek eşitsizliği, kadınların sosyal haklarının eksikliği üzerine de şiirler söyleyen Behbehânî, bu efsanevi hikâyeyi şu şekilde kaleme alır:

حق حق کنان ز گلو مان خونی چکیده به تشتی

بهتان به هر سر بر زن شد "دار دار" سزامن

Hak hak diyerek boğazımızdan kan damladı leğene

Her kadına iftira attılar, dar ağacını yakıştırdılar bize (Behbehânî, 1381 hş., 1055)

Hak Hak kuşunun öyküsü, eski halk efsanelerinde ise şu şekilde geçer; bir oğlan kız kardeşi ile miras kavgasına tutuşur. Kendisi iki, kardeşi bir hisse alsın ister. Kız kardeş bu duruma çok üzümlp sinirlenir ve kaçıp gider, oğlan kardeş baykuşa (hak kuşuna) dönüşür ve o zamandan bu yana kız kardeşi için "Cancağızım, iki senin bir benim" diyerek ağlar. Bu hikâye aynı zamanda kadın haklarında ayrımcılığa karşı bir tür tepki olarak da görülür (Ebû Mahbûb, 1387 hş., 293). Behbehânî de yukarıdaki şiirinde eşit haklara sahip olmayan kadınları hatırlatır. Ancak burada hak hak diye bağırان erkek kardeş değil, kadındır. Bu bağlamda hak hak kuşu kadını sembolize eden bir temsil olarak kullanılmıştır.

Behbehânî, yine kadim edebiyatların efsanevî deyişlerinden olan ve hatta Binbir Gece Masalları'nda geçtiği ifade edilen küpten, lambadan çıkan cin veya dev ögesini de kullanmıştır.

آن دروغ، آن تباهی -غول قصه های خردی-

از سبو بیرون جهیده، از دریچه رخ نموده

O yalan, o yıkım; kısa öykülerin devî

Küpten dışarı süzüldü, kapı eşiğinden meydana çıktı (Behbehânî, 1381 hş., 754)

Bu şiirinde de İran'ın eski halk hikâyelerinden bir örnek görülmektedir. Söz konusu deyişte, bir cadının kandilinden dışarı çıkan canavar veya dev vardır. Bu dev, kendisini kandilden çıkaran kişinin emrine girer ve istediklerini yerine getirir. Bu hikâyenin aslının Binbir Gece Masallar'ından geldiği düşünülmektedir ancak söz konusu esere dayanmadığını ifade edenler de bulunmaktadır (Ebû Mahbûb, 1387 hş., 293). Şair tıpkı kadim edebiyatta bilinen şekliyle küpten dışarı çıkan bir devden bahseder.

Sonuç

Canlı bir varlık olarak değerlendirilen dil, insanlar arasındaki en önemli iletişim araçlarından biridir. Bir milleti meydana getiren bireyler arasındaki ortak duygu ve düşüncelerin en önemli ifade yolu olan dil, en ilkel zamanlardan günümüze ve günümüzden de geleceğe uzanan bir nehir gibidir. Bu nehirden çeşitli vasıtalar yoluyla onlarca malzeme mekândan mekâna, zamandan zamana doğru akıp gider. Yazarlar, şairler ve edip kişiler bu malzemeyi, yani dile ait birikimleri taşıyan, sonraki nesillere aktaran, farklı coğrafyalara ulaştıran önemli aktörlerdir.

İran edebiyatında da Sîmîn Behbehânî bu görevi üstlenen çağdaş şairlerden biridir. Şair, şiirlerinde genel çerçevede İran halkı tarafından bilinen gerek ninnilerle gerek masallarla geçmişten bugüne taşınan, insanların ortak duygularına hitap eden, onları aynı noktada birleştiren halk masalları unsurlarına yer vermiştir. Kadim İran kültürüne dair bilgi birikimine sahip olduğunu gözlemlediğimiz Behbehânî, halk efsaneleri öğelerini usta bir şekilde şiirlerine dahil eder. Şiirin anlam bütünlüğünü ve akıcılığını korumayı da başarır.

Behbehânî'nin, gerek klasik gerek modern üslupla şiirlerini yazarken eski kültüre hatta İran mitolojisine ait unsurları da birer malzeme olarak kullandığı karşımıza çıkmaktadır. Bunu bilinçli bir şekilde ve başarıyla gerçekleştirmektedir. Geçmişe ait malzemeyi bugünün toplumsal meseleleri ile yoğurarak karşımıza çıkarır. Öyle ki bu şiiri okuyan İranlı bir okur, kendi geleneğinden izler görür. Bu anlamda Sîmîn Behbehânî'nin çağdaş İran şiirinde

önemli bir misyonunun olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim zamanlar arası bağ kuran, şiirini sağlam temeller üzerinde inşa eden, belirli bir dönemde ve tarzda sıkışıp kalmayan, konu ve malzeme yelpazesi oldukça geniş olan bir şair olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Behbehânî, Sîmîn: *Mecmu'a-yi eş'ar* (Defter-i evvel), Tahran: Muessese-i İntişârât-i Negâh, 1381 hş.
- Dervişiyân, Ali Eşref ve Handan, Rıza: *Ferheng-i Efsanehâ-yi Merdom-i İnan*, c. 8, Tahran: Kitab u Ferheng, 1380 hş.
- Dervişiyân, Ali Eşref ve Handan, Rıza: *Ferheng-i Efsanehâ-yi Merdom-i İnan*, c. 3, Tahran: Kitab u Ferheng, 1380 hş.
- Ebû Mahbûb, Ahmed: *Gehvâre-i Sebzefrâ*, Tahran: İntişârât-i Sâlis, 1387 hş.
- Emâmî, Saber: *Şi'r-i Mu'âsır-i İnan*, Tahran: Sazmân-ı Mutâle'e ve Tedvin-i Kütüb-i Ulûm-i İnsânî, 1390 hş.
- Güzel, Seda: *Çağdaş İnan Şairlerinden Sîmîn Behbehânî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Şiiri*, Ankara: 2013, (Yüksek Lisans Tezi)
- Muvahhid, Ziya: *Dîrûz ve Emrûz-i Şi'r-i Farsî*, Tahran: İntişârât-i Hermes, 1391 hş.
- Rûzbeh, Muhammed Rıza: *Edebiyyât-i Mu'âsır-i İnan*, Tahran: Neşr-i Rûzgâr, 1389 hş.
- Şafî'i, Husrev: *Zindegî ve Şi'r-i Sed Şâ'ir*, Tahran: Kitab-ı Hurşid, 1384 hş.
- Şerîfî, Feyz: *Şi'r-i Zaman-i Mâ, Sîmîn-i Behbehânî*, Tahran: Muessese-i İntişârât-i Negâh, 1393 hş.